

TEZĂ DE DOCTORAT

Australian Literature: Specificity and Universality
(„Literatura australiană: specific și universalitate”)

Elaborată de drd. Maria Mirabela Dobrogeanu
Conducător științific: Prof.univ.dr. Emil Sîrbulescu

- REZUMAT -

Proiectul de față este o abordare a literaturii australiene (mai precis, a romanului australian) în contextul mai larg al literaturii engleze și al literaturii postcoloniale scrise în limba engleză. Comparată cu alte literaturi postcoloniale (indiană sau africană), literatura Australiei oferă o diversitate impresionantă care se pretează la diferite abordări. Textul și subtextul unei porțiuni semnificative a prozei australiene este atât întinderea continentului cât și popularea acestuia de către deținuții britanici.

Literatura australiană transmite ideea că, într-un fel, locul este acela care te definește – element care o apropie oarecum de literatura canadiană cu care are în comun acest sentiment al locului. Mulți romancieri australieni scriu despre călătoriile pe mare și pe uscat, despre oameni care fug de trecut sau de prezent (sau de prezența acestora în viața lor), confruntându-se cu relieful, cu intemperiiile, cu imposibilitatea de a pleca (dar și de a rămâne), cu propria istorie și cu demonii care îi chinuie.

Nu este nimic neobișnuit atunci când ne referim la literatura australiană ca la o literatură postcolonială. Este bine-știut că unul dintre textele fundamentale ale postcolonialismului, *The Empire Writes Back* (1989), a fost scris de trei australieni – Bill Ashcroft, Gareth Griffiths and Helen Tiffin – și că acest studiu discută literatura australiană în contextul comparatist al literaturilor coloniștilor (sau a colonizatorilor). În acest context, teoria postcolonială s-a dovedit valoroasă în capacitatea sa de a oferi interpretări transnaționale ale proceselor sociale, culturale și politice care, atunci când sunt relocalizate în context național, depășesc cadrele naționale în care sunt de obicei explicate. Cu toate acestea, propria estimare a postcolonialismului în internaționalizarea studiilor australiene depășește realitatea – și asta nu numai pentru că studiile australiene despre colonialism au suferit alte influențe: noul istorism, noua istorie imperială, istoriile relațiilor rasiale, antropologia colonialismului și scrierile indigene.

Graham Huggan, în studiul *Australian Literature: Postcolonialism, Racism, Transnationalism* (2007), definește literatura australiană drept „o literatură națională în limba engleză, de mărime medie, care există într-o tensiune semi-permanentă cu omologii săi mai mari britanici și americani”. O astfel de afirmație se situează la convergența a două momente critice: o recunoaștere a nevoii de înprospătare a perspectivelor naționale prin (re)orientare către postcolonialism, și potențialul de a înprospătare atât prin includerea teoriei critice rasiale, cât și prin construcția socială a conceptului de *whiteness* (apartenența la rasa albă) așa cum s-au dezvoltat în America de Nord – orientări care, până în prezent, au evoluat în paralel cu postcolonialismul literar, mai ales în formulările sale australiene.

Un alt aspect definitoriu al literaturii australiene este abordarea problemelor strict australiene. Australianii trăiesc atât în orașe de-a lungul litoralului, cât și în *stații* – așezări izolate, în deșert. Există o literatură a acestor ținuturi îndepărtate, *in the outback*, și al oamenilor care trăiesc *in the bush* – amintind de literatura Americii de Sud. Romanele, ca majoritatea formelor literare ale vremii (mai ales poezia australiană a începuturilor) au abordat adesea viața în aceste așezări izolate.

Având în vedere numărul mare de scriitori australieni mai puțin cunoscuți în România, mi-am propus analiza unui număr redus de romancieri din sec. XX, printre care Peter Carey, laureatul Premiului Nobel, Patrick White, și David Malouf. Am pus un accent deosebit pe scrierile autorilor aborigeni, a căror prezență în climatul cultural al Australiei contemporane a devenit tot mai vizibilă.

Opera lui Patrick White a fost apreciată pentru „structurile și imagistica atât complexă cât și consistentă”, potrivite pentru imaginea unei Australii simbolice, un teritoriu rezervat îndeobște poeziei și de la care cititorul nu trebuie să solicite nici verisimilitudine, nici argumentație logică. În conformitate cu Karin Hansson, recurgând la metodele poeziei, muzicii și picturii, Patrick White are „o credință idealistă și pasională în puterea artei și literaturii de a schimba lumea”. Paradoxal, [White] „pretinde că scrie doar pentru el și că nu s-a gândit niciodată la cititori. Există un paradox decisiv oferit de Patrick White: pesimismul său exprimat ca posibilitate de a comunica ceea ce fiecare individ poate constata în propria sa experiență” (Hansson, 2014)

Scrierile lui Peter Carey au fost adesea descrise drept postmoderne, comentatorii constatând că proza acestuia și materialul tematic dominant îl identifică drept scriitor postcolonial. Criticii au lăudat modul în care Carey recurge la tehnici non-liniare pentru a ataca capacitatea cititorilor de a percepe coerența, ordinea, timpul și succesiunea narativă. Talentul lui Carey de a amplasa evenimente extraordinare în contexte banale și folosirea alegoriei și simbolismului i-au atras aprecierile criticilor și comparația cu scriitori de renume ca Franz Kafka și Gabriel García Márquez.

Proza lui David Malouf se bazează pe momente atemporale, pe epifanii în viața indivizilor, rezultatul fiind o dialectică estompată între istoric și temporal, pe de o parte, și profund temporal și atemporal, pe de alta. Au loc mutații de gen în interiorul romanelor și strategii flexibile pentru a face față provocărilor pe care materialele istorice le pun în fața scriitorului.

Abordarea este atât contextuală cât și comparatistă. Este o abordare contextuală prin aceea că scriitorii și operele analizate nu sunt excluse din cadrul general al literaturii engleze și – având în vedere situația deosebită a literaturii australiene – în contextul mai larg al literaturii postcoloniale. Intenționăm să utilizăm metoda comparatistă cel puțin în două direcții:

(a) Literatura comparată presupune cunoașterea a mai mult decât o singură limbă și literatură națională și/sau cunoașterea și aplicarea altor discipline la studiul literaturii. Pornind de la această premiză, literatura australiană va fi permanent reacionată de literatura Imperiului britanic, fie că o numim colonială, imperială, sau postcolonială.

(b) Literatura comparată are o ideologie de includere a celuilalt, fie acesta o literatură marginală, în diferitele accepțiuni ale marginalității, un gen, diferitele tipuri de text, etc. Din punct de vedere istoric, este adevărat că literatura comparată a demonstrat o concentrare pe literaturile europene, și mai târziu pe literatura europeană și americană. Astfel, critica actuală a eurocentrismului disciplinei are sens până la un punct. În acest caz, celălalt va fi oricare din cetățenii Australiei contemporane, incluzându-i aici și pe indigenii australieni – aborigenii.

Considerând cele două abordări și bibliografia bogată dedicată literaturii postcoloniale, suntem pe deplin conștienți că scrierea unei noi istorii a literaturii australiene este în afara scopului acestei teze, și nici nu intenționăm să acoperim întregul spectru al prozei australiene, indiferent de interesul pe care cercetătorul îl poate manifesta față de componenta colonială din sec. XIX. Cercetarea literară actuală acordă un spațiu considerabil pentru cel puțin alte două direcții care se pot constitui în puncte de plecare pentru studii separate: literatura contemporană pentru copii, cu insistența pe fomarea unei conștiințe de sine australiană și literatura grupurilor etnic din Australia, care încearcă să-și păstreze identitatea etnică în condițiile apartenenței la națiunea australiană.

Aceste două direcții vor fi abordate mai ales în termeni generali. Pornind de la premiza că – în cazul Australiei – cultura, literatura, chiar și varietatea de limbă engleză vorbită au fost mult influențate de poveștile populațiilor aborigene, de relatările deținuților, și de dorința coloniștilor de a împărtăși cu alții experiențele trăite în noile teritorii care aveau să devină țara lor, am ajuns la temele principale care pot deveni esența oricărei dezbateri despre sensurile a ceea ce înseamnă a fi australian: tema apartenenței și exilului, relația strânsă a coloniștilor cu mediul mai ales ostil, și cu *ceilalți*, atât de diferiți de ei.

În acest sens, am formulat următoarele premize ale cercetării:

(1) Pornind de la un roman ca Jack Maggs, de Peter Carey, care rescrie povestea vieții lui personajului dickensian Magwitch, din *Marile speranțe*, care este relația dintre literatura australiană și cea britanică? Există, oare un trafic în ambele sensuri între acestea? Iar dacă există, ce dimensiuni dobândește?

(2) În ce constă specificitatea literaturii australiene, în contextul general al literaturii postcoloniale în limba engleză?

(3) Contribuie elementele generale ale acceptării de către australieni a propriei lumi (egalitarismul, multiculturalismul, toeranța rasială și de gen, credința în fair play și amicitie,

respingerea prefăcătoriei, simțul umorului, etc.) la prezentarea personajului astfel încât acesta să devină recunoscut?

(4) În cazul Australiei, ne confruntăm cu o societate multiculturală, corpul principal anglo-saxon al populației fiind îmbogățit de marea varietate de grupuri etnice, cu propria contribuție la tabloul cultural, economic și politic.

(5) În sfârșit, studiul nostru va justifica, sperăm, referința la specificitate și universalitate din titlu, susținând ideea că – în pofida izolării geografice a Australiei – literatura produsă în puțin mai mult de un secol de istorie ca entitate administrativă distinctă s-a evidențiat ca un segment important al literaturii în limba engleză de pe teritoriul fostului Imperiu Britanic, marginalitatea acesteia devenind specificitate cu pretenții serioase la universalitate.

Considerăm că premisele cercetării detaliate mai sus vor fi dezvoltate ulterior, depășind chiar unele aspecte ale limitelor declarate ale acestui studiu. Indiferent de problemele întâlnite, nu putem discuta scriitori australieni reprezentativi și operele acestora în afara contextului general al literaturii postcoloniale, cu referiri specifice la principalii săi teoreticieni: Edward Said, Ania Loomba, Abdul JanMohammed, Gayatri Chakravorty Spivak, Sara Suleri. De aceea dedicăm un capitol separat teoriei postcoloniale, iar celelalte capitole tratează direct tema propusă.

Instead of an Introduction: *The Perils of Living Australian* („În loc de Introducere: Pericolele vieții în Australia”) conectează literatura australiană de expansiunea Imperiului Britanic în sec. XIX, considerând influența informațiilor aflate la dispoziția scriitorilor victorienți despre politica victoriană, despre estimarea de către aceștia a situației sociale și politice contemporane, înțelegerea poziției Marii Britanii drept cel mai mare imperiu din lume, și mesajul acestora adresat unui public cititor din întreaga lume. Astfel, ne vom referi la prezența noii colonii în operele unor scriitori britanici de prestigiu, ca Dante Gabriel Rossetti, Charles Dickens, or Anthony Trollope. Pentru exemplificare, Magwitch – deținutul reîntors în Anglia din romanul lui Dickens – servește drept critică a narațiunilor de clasă și tendinței capitaliste de exploatare a forței de muncă, demonstrând totodată că exploatarea îi vizează pe aceia care nutresc legături afective sau au legături de sânge cu cei rămași acasă. Figura deținutului servește drept referent

ideal pentru alte tipuri de emigranți care aparent nu au altă opțiune. Deținutul îi reprezintă pe toți aceia care, pentru rațiuni de clasă sau de gen, au fost abandonați de societate. În cazul narațiunilor reînțarcerii, nu colonizarea este subiectul criticii, acesta fiind mai degrabă narațiunea individualistă burgheză pe care o subscrie, renunțând la familie, prietenie și comunitate.

PARTEA ÎNTÎI: *Identity Matters – Social, Cultural, and Linguistic Dimensions* („Probleme identitare – dimensiuni sociale, culturale și lingvistice”) are un triplu scop: să definească noțiunile de Britishness și Australianness, să definească scriitorul postcolonial, și să clarifice un număr de probleme de limbă, elemente componente ale originalității și specificității literaturii acestei națiuni multiculturale, muultietnice.

Capitolul Unu: *Englishness vs. Australianness* analizează cele două concepte ca segmente constitutive ale identității australiene. Demonstrația noastră se bazează pe ideea că, în conformitate cu analiștii australieni, Australia este departe de a fi luată ca atare. Este necesară o considerare a marelui număr de exprimări întâlnite adesea în presă pentru a descrie Australia sau părți din aceasta: un stat multicultural, britanic, aborigen, „American”, asiatic-pacific, un popor de sportivi, un popor de trântori, o societate creștină, o societate egalitară, rasistă sau sexistă, țara cu outback, țara suburbiilor, paradisul muncitorilor, republică bananieră. Acceptarea acestor două concepte a format pașnică a unui Commonwealth federal australian, integrând întreaga masă continentală împreună cu Tasmania. Pe parcursul sec. XIX și în continuare în sec. XX legăturile cu Londra erau mai importante, pentru fiecare oraș și capitală de stat colonial decât cu orașele din interiorul Australiei. Identitatea tiparelor de politică culturală, credințe religioase, structuri familiale, sport și distracții în fiecare colonie sau stat era asigurată în egală măsură de legăturile continue cu Anglia și de legăturile frecvente între colonii.

Secolul XX nu a produs o schimbare semnificativă a identității naționale originale, oricât de dezvoltată și consolidată a apărut în final, și indiferent de numărul mare de imigranți de etnii diferite, pentru simplul motiv că imigranții nu aveau altă soluție decât să vorbească englezește și chiar să se căsătorească în afara comunității lor. Conform lui Said, națiunile trebuie privite ca narațiuni și, în cazul romanului englez dominând scena literară atât în Anglia cât și în colonii pe tot parcursul sec. XIX, *Englishness* devine narațiunea dominantă a întregului Imperiu Britanic

– o trăsătură atât de puternică încât permite ca până și cele mai nepotrivite personaje să devină icoane și eroine. Un exemplu relevant este *Jane Eyre* (Charlotte Brontë), în care utilizarea de către Brontë a eroinei creole a declanșat mai multe reacții critice decât oricare alt text britanic și face acest roman ideal și indispensabil în investigarea conceptului de *Englishness* în romanul sec. al XIX-lea.

Pe de altă parte, conceptul de *Australianness* este definit de coloniștii ale căror principii și concepții oferă o imagine generală a Australiei „albe” care ignoră în totalitate prezența aborigenilor. În pofida includerii foarte recente a acestora în discursul politic oficial, Australia albă este un caleidoscop de națiuni, limbi și tradiții.

Capitolul Doi: *Defining the Postcolonial Writer* („Definind scriitorul postcolonial”) discută în detaliu un număr de noțiuni aparținând teoriei postcoloniale: *colonialism vs. post-colonialism, glorificarea diferenței, locații postcoloniale, hibriditate și habitare*. Am ținut seama de lucrările unor teoreticieni autorizați, ca Gina Wisker, Vijay Mishra and Bob Hodge, Arif Dirlik, Cora Kaplan, sau cercetătorii australieni Bill Ashcroft, Gareth Griffith și Helen Tiffin. În cazul literaturii australiene, avem în vedere expansiunea Imperiului Britanic în timpul Reginei Victoria – o culminare a politicii seculare britanice de cucerire a lumii – care presupunea „colonizarea și guvernarea populațiilor autohtone, exploatarea și dezvoltarea resurselor țării, și instalarea guvernului imperial”. Pe de altă parte, termenul *post-colonial* este utilizat pentru a acoperi întreaga cultură afectată de procesul imperial din momentul colonizării până în prezent. Aceasta pentru că există o continuitate a preocupărilor pe parcursul procesului istoric inițiat de agresiunea imperială europeană. Ceea ce este respins de aceste teorii este distincția dintre Occident și Orient, conform căreia occidentalii sunt „superiori” prin tehnologia lor mai avansată, prin armata și administrația mai bine organizate, prin cultură și raționalism. Orientalii, la rândul lor, sunt lipsiți de calitate și „inferiori” datorită emotivității.

Albert Memmi consideră că relația colonizator-colonizat nu se reduce doar la o relație de putere, și include o componentă imagologică importantă. Observațiile lui trebuie relaționate cu bine-cunoscutele concepte formulate de Said despre Orient și Orientalism, văzut ca un stereotip construit de occidentali pentru a domina, restructura, și câștiga autoritate asupra celor colonizați. Este un discurs deopotrivă imaginar și real care creează, definește și consolidează poziția

occidentalilor. Confrunțați cu alterități de identitate, occidentalii au două opțiuni: (1) să ignore deosebirile și să accepte alteritatea, interpretând-o de pe poziția propriilor valori culturale; și (2) să prefere securitatea ofeită de propria poziție culturală și să refuze punctul de vedere al alterității.

Teoria hibridității (Bhabha) și teoria habitației (Ashcroft) sunt similare prin aceea că ambele sunt formulate ca forme culturale și strategii ale rezistenței. Ashcroft consideră că un prim pas către dezasamblarea totală a structurilor spațiale inegale ar putea fi o literatură postcolonială de succes, angajată imaginativ în procesul de deconstrucție și reconstrucție.

Capitolul Trei: *Language Matters* („Probleme de limbă”) dezvoltă opinia lui Bill Ashcroft după care limba este situl principal al luptei pentru discurs post-colonial deoarece însuși procesul colonial începe în limbă. Controlul asupra limbii de către centrul imperial – realizat fie prin dizlocarea limbilor indigene, prin propria instalare ca limbă standard în pofida altor variante standard care sunt considerate impurități, sau prin implantarea limbii imperiului într-o locație nouă – rămâne cel mai puternic instrument al controlului cultural. Un exemplu interesant este romanul *The Slap* („Palma”, 2010), scris de Christos Tsiolkas, scriitor greco-australian, care prezintă o imagine atotcuprinzătoare a unei Australii locuite de greci, italieni, arabi, indieni, englezi, aborigeni, slavi, evrei.

Tsiolkas wanted to write in a language that was the language Australians speak now, the way they express themselves now. For about a decade, he insists, Australians have read fiction in English with this sense of removal from the vital, from the passionate, from the emotional and there had been good reasons for that. It has been the collapse of certainties and a mark of contemporary generation.

On a more theoretical level it was Bakhtin who developed an early theory of intertextuality, which he referred to as heteroglossia (many different “voices” within a language). At any given moment of its evolution, language is stratified not only into linguistic dialects in the strict sense of the word (according to formal linguistic markers) but also into languages that are socio-ideological: languages of social groups, professional languages, languages of generations and so forth.

Many contemporary novels choose to “write back” to earlier versions of the Australian experience, in the current Australian climate of revising and rewriting the nation’s history. The complex process of development of Australian English, the textual genres that are accepted within Australian publishing (including those from outside Australia) and the country’s historical framework inform every utterance that will be created in Australia, and the “voices” that represent those influences on the creation of the novel will be audible in some way. A reader from outside the source culture of a text must therefore be extremely well-informed about the novel’s culture of origin to understand the heteroglossia at work in the text in the same way as a reader from the source culture.

PARTEA A DOUA: *The Many Faces of Australia – The Literary Portrait of a Nation* („Numeroasele chipuri ale Australiei – portretul literar al unei națiuni”) este o încercare de a creiona un portret literar al Australiei prin răspunsuri la o serie de întrebări: Cum se prezintă imaginea generală a literaturii australiene? Cum relaționează scriitorii australieni din sec. XXI cu predecesorii lor coloniali?

Capitolul patru: *Colonial Discoveries of a New Identity* („Descoperiri coloniale ale unei noi identități”) pornește de la premiza că scrisul colonial australian abordează, tipic, unul sau mai multe din cele trei subiecte comune: statutul deținutului, romanța modului de viață pastoral, și dificultățile existenței în interiorul continentului australian (*the bush*).

Unul dintre cele mai convingătoare romane coloniale australiene, romanul lui Marcus Clarke *His Natural Life* („Condamnat pe viață”), publicat în episoade între 1870 și 1871. Un studiu impunător și de mare întindere a sistemul de detenție australian, romanul prezintă brutalitatea tratamentului deținuților dintr-o colonie penală tasmaniană în 1827, și dovedește cunoașterea profundă de către scriitor a tematicii abordate. Deși descris drept un *ripping yarn* – o colecție de povestiri și evenimente exaerate – romanul se bazează pe propria cercetare în teren făcută de autor, inclusiv o vizită în portul tasmanian Port Arthur. Popularitatea acestui gen de scrieri poate fi atribuită rolului lor ca antidot la degenerarea și feminizarea rasei, și fanteziei accesibile a supremației masculine și anglo-saxone într-o lume în care toate valorile sunt răsturnate. Proliferarea valorilor hibride în *ripping yarns* sugerează că identitatea australiană este prinsă între nostalgia pentru puritatea conceptului de Englishness și vortexul alterității care își definește

opозиția față de Marea Britanie, dar care trebuie menținută în siguranță, în afara limitelor culturale australiene. Cititorul unui astfel de roman se antrenează în jocul nesfârșit între inscripționarea acestor limite și prăbușirea lor. Acestea formează hibridul care amenință să demonteze secvența de opoziții binare care formează cultura națională. Romanul lui Clarke nu numai că expune anarhia din sistemul juridic, dar și pregătește cadrul de coșmar pentru credința mai de grabă în tăria morală umanistă decât în mântuirea religioasă. Sistemul de deportare a deținuților – *transportation* – a reprezentat nu numai o formă unică de colonialism, dar și (în esență) o acțiune britanică a imperialismului. Este motivul pentru care Mary E. Perkins consideră că „abordarea din această perspectivă a romanului *For the Term of His Natural Life* dezvăluie trăsături unice ale imperialismului,” iar colonizatorii sunt reprezentați în roman de reprezentanții autorității și de către deținuți. Astfel, tratamentul aplicat deținuților se face ecoul atitudinii imperialiste de a-i considera pe colonizați ca pe niște sălbatici.

Al doilea roman clasic analizat este romanul lui Rolf Boldrewood din 1889, *Robbery Under Arms: A Story of Life and Adventure in the Bush and in the Goldfields of Australia* („Jaf sub arme: o poveste despre viața și aventura în deșert și terenurile aurifere ale Australiei”). Evoluția personajului în acest roman destul de lung este destul de superficială, cu insuficientă reflecție asupra cauzelor sociale ale fenomenului reprezentat de *bushranger* – aventurierul australian. Autorul manifestă considerație și respect față de clasa de sus a societății britanice și valorile acesteia care aveau să dureze până în secolul XX. Cu toate aceste puncte slabe, romanul a devenit un clasic australian datorită modului de prezentare a culturii australiene a timpului prin intermediul aventurilor picarești relatate într-un limbaj bogat în argou autentic și limbaj mai puțin ortodox. O dimensiune interesantă a romanului este modul în care Boldrewood distinge între *Englishness* și *Australianness*, critica sarcastică a imaginii stereotip a deținuților nou-veniți – tot mai numeroși – în imposturile personajului Starlight la exploatările miniere din Turon. În realitate, scriitorul nu recurge la o repudiere a gentleman-ului aventurier în favoarea australianului de rând. Autorul îl admiră pe Storefield pentru că acesta ajunge, în final, extrem de bogat, își construiește un conac și este ales în Parlament.

Capitolul Cinci: *Turning Native: An Appraisal of Indigenous Australian Literature* („Turning native – o estimare a literaturii australiene aborigene” este o apreciere critică a unui alt segment al literaturii australiene care nu se încadrează exact în tabloul general al multiculturalismului,

fiind treptat acceptat în *mainstream*. Unul dintre paradoxurile de necontestat ale Australiei este acela că până la referendumul din 1967 aborigenii nu erau considerați drept populație indigenă a acestei țări. În consecință, ceea ce era îndeobște denumit „literatură australiană” elimina din start orice fel de text scris de aborigeni, în vreme ce studiul orientat politic al literaturii și istoriei australiene la toate nivelurile de învățământ avea un scop foarte precis: eliminarea aborigenilor din conștiința și preocupările majorității albe. Hodge și Mishra demonstrează corect că individul „Aborigen” este unul dintre cei mai rezistenți *others* împotriva cărora Australia a încercat să se auto-construiască în diferite ipostaze în ultimii două sute de ani, dar aceasta nu a fost niciodată o relație strict internă dintre colonistul alb și populația indigenă, fiind întotdeauna mai mult sau mai puțin mediată de reprezentări externe ale aborigenilor, produse sau construite mai ales în Europa, și mai recent în America de Nord. Multe scrieri aborigene rezistă clasificarea în sistemele convenționale europene ale genului. Un număr de prozatori aborigeni, de exemplu, demontează distincția categorică, de bun simț, a Occidentului dintre realitate și ficțiune. Ei o pot face prin utilizarea a trei strategii: (1) bazându-se pe propria experiență, (2) scriind ficțiuni istorice, și (3) confruntând cititorii cu viziunea dublă a realismului magic. Aceste trei strategii formează baza a trei filoare de proză aborigenă, deși trebuie să recunoaștem că toate trei pot fi întâlnite în același text.

Un exemplu edificator este Mudrooroo (Colin Thomas Johnson) – poet, romancier, eseist și dramaturg – o personalitate paradoxală în peisajul literar australian, ale cărui scrieri au în centru personaje aborigene și o problemă aborigenă. Pentru exemplificare am ales celebra trilogie *Wild Cat* („Pisica sălbatică”) în care identificăm cu ușurință un număr de teme care acoperă complexitatea vieții aborigene în Australia de azi: dificultățile întâmpinate de indivizii care încearcă să se reintegreze în societate după efectuarea unei condamnări; măsura în care circumstanțele educației și mediului influențează șansele în viață; persistența și forța culturii aborigene în fața acelor elemente care încearcă să o elimine; condiția familiilor aborigene și reacția lor la intervenția societăților de binefacere; fronda expresia socială a frondei (înscrierea într-o bandă și/sau angajarea în activități criminale); și dificultatea, pentru cei marginalizați sociali, de a forma relații semnificative și de durată cu sensul opus.

Capitolul Șase: *Postcolonial Links – Neo-Victorian Australia Writing Back “with a Vengeance”* („Legături postcoloniale – Australia neo-victoriană răspunde cu vârf și îndesat”) stabilește o

legătură între romanele *Marile speranțe* (Charles Dickens) și *Jack Maggs* (Peter Carey), un exemplu de rescriere a unui roman victorian de un scriitor australian (postcolonial). Preocuparea scriitorilor și criticilor pentru o identitate australiană distinctă se dezvoltă pe fondul trecutului colonial britanic care opune, inevitabil, conceptele de *Britishness* și *Australianness*. Este același fundal care l-a determinat pe Peter Carey să revină la predecesorul său în *Jack Maggs*, roman în care suntem martorii manierei în care scriitorul australian lansează o provocare convențiilor narrative ale sursei victoriene. Se pune accentul pe deținutul eliberat care este amplasat în centrul romanului lui Carey. Este un alt exemplu de Bildungsroman, în care protagonistul renunță la toate legăturile sale emoționale cu Anglia, adoptă o nouă naționalitate, și trece printr-un proces de hibridizare. În *Jack Maggs*, Peter Carey aduce un amestec de adevăr și ficțiune, pretinzând deschis că versiunea lui asupra deținutului evadat este la fel de viabilă ca și a lui Dickens, nici mai mult nici mai puțin. Într-adevăr, *Jack Maggs* nu este altceva decât „un mod alternativ de concepere a istoriei umane” și de a demonstra că perspectiva occidentală nu este singurul mod de a relata istoria.

Ambele romane se încheie în mod asemănător, în stilul prozei realiste victoriene. Protagonistul lui Dickens renunță la marile speranțe pentru a accepta realitatea; Maggs repinge clasa superioară a fiului său și își acceptă familia australiană cărora li se alătură pentru ultimii ani ai vieții. Este un final pe care Anthony Hassall l-a numit „de două ori neașteptat, cu siguranță australian, și optimist”, reflectând accentul australian pus de Carey în roman, și adaptarea de acesta a romanului victorian.

PARTEA A TREIA, *Landmarks for the Modernity of a Nation* („Repere pentru modernitatea unei națiuni”) pornește de la premiza că întemeierea Australiei ca stat democratic secular în 1901 a transformat-o într-o națiune angajată pe drumul modernității, pe baza principiilor Iluminismului. Principiile raționale ale organizării de stat și încrederea aferentă în progresul științific și tehnologic au transformat Australia într-un stat național stabil care asigură considerabile beneficii materiale cetățenilor săi. Romanul, genul cel mai asociat cu Iluminismul european, a transmis adesea idei progresive publicului. Și după cel de-al II-lea Război Mondial romanul a continuat să fie o sursă de provocare pentru aceste idei. Modernismul în arta australiană a apărut relativ târziu în sec. XX, dar atitudinea sa critică față de modernitate și neîncrederea față de gândirea rațională este evidentă în multe romane australiene scrise după

război. Atitudinea ambivalentă a scriitorilor australieni față de modernitate este exprimată în mod repetat în romanele publicate după 1950, iar Patrick White este o figură de referință în romanul australian postbelic.

Capitolul Șapte: *Patrick White – Icons of Australianness* („Patrick White – Icoane ale condiției de australian” abordează romanele lui White care oferă o perspectivă europeană pesimistă asupra vieții din Australia și care, cu toate că a fost profund implicat în tradiția literară, a experimentat cu unele convenții formale, trecând de la romanele istorice revizioniste la satira contemporană, pentru a-și pune întrebări, n cele din urmă, despre propria condiție de scriitor. Romanele lui White sunt poetice, extravagante și critice față de societatea australiană și de rolul artistului individual în interiorul acestei societăți. Condiția de australian a lui White ridică problema regionalismului în literatură și apartenența scriitorului la literatura engleză sau australiană, însemnând că scriitorul creează într-un corpus literar care și-a dobândit respectabilitatea, s-a justificat pe motive literare, fără a face recurs la nici o altă pledoarie specială, sau la vreo îngustare a perspectivei critice. Romanul *Voss* a fost larg recunoscut drept încununarea operei lui Patrick White în re-crearea Australiei – teritoriul și locuitorii, albi și aborigeni deopotrivă – și în prezentarea unei identități australiene separate. Romanul poate fi, pe bună dreptate, numit un studiu al Omului, ilustrând alienarea individului față de societate și natura realității percepută dincolo de aparențe, într-o manieră mult mai complexă. Este o epică umană care înfățișează puterea Omului în toată gloria lui nealterată și un studiu al ființei umane dorind să fie Dumnezeu și să îi conducă pe muritorii obișnuiți spre mântuire, doar că pe parcursul acestui proces ființa umană este distrusă de natură și de alți oameni. În romanul *A Fringe of Leaves*, Patrick White utilizează forma literară tradițională a narațiunii de călătorie și își construiește romanul după unele din regulile acesteia. Romanul începe cu pregătirea călătoriei de întoarcere la civilizație, iar descoperirea Australiei aparține deja unui trecut relativ. Situat în epoca Victoriană, romanul abordează similitudinile profunde dintre societatea puritană din Anglia Victoriană și presupusa replică exotică din noua lume de la antipodi. Punctul de vedere al naratorului extern este cu siguranță unul modern.

Capitolul Opt: *Reaching for the past, motivating the present: David Malouf* („Îndreptându-se spre trecut, motivând prezentul: David Malouf” abordează două din romanele acestui scriitor – *An Imaginary Life* („O viață imaginară”) și *Remembering Babylon* („Amintindu-ne de Babylon”)

– care, simultan, avansează și sunt tributare investiturii romantice într-o imagine a alterității ca rite de passage către o mult mai autentică trăire a sinelui. În *An Imaginary Life*, David Malouf reconstruiește anii de exil ai poetului roman Ovidiu despre care nu se știe mai nimic. Protagonistul lui Malouf trece printr-o călătorie individuală de la o stare de totală izolare, dintr-un mediu aparent ostil și neîmblânzit, afectat de incapacitatea de a comunica – lingvistic și cultural – cu băștinașii către o stare de acceptare și comunicare cu această lume. Poetul, tributar civilizației romane rafinate și decadente – înțelege că există și alte moduri de a-ți trăi viața. Așa cum este cazul majorității scrierilor lui Malouf, *An Imaginary Life* este manifestarea conștientizării acute de către scriitor a relației dintre limbă și peisaj, reacție la acele mijloace prin care „istoria și subiectivitatea sunt definite nu numai referitor la economiile timpului – ruptura productivă dintre narațiune, conflict și caracterizare – dar și la felul în care peisajul este înscris în formele spațiale ale auto-înțelegerii”. În *Remembering Babylon* întâlnim un alt personaj, aparent reîntors din sălbăticie și care îi permite scriitorului să dezvolte o serie de teme și motive recurente: impactul izolării asupra perspectivei unei societăți, și explorarea tratamentului abuziv al alterității. Romanul abordează diferite fațete ale marginalizării, expunând rațiunile de la baza acesteia. Malouf identifică problemele imigranților din Australia, arătând limitările imbașilor tradiționali de a se adapta unui mediu nou, indicând relația dintre centrele culturale și periferii, combinată îndeaproape cu sentimentul puternic de a te afla la antipodi.

Capitolul Nouă: *Towards a national literature in an age of multiculturalism* („Către o literatură națională în epoca multiculturalismului” reia discutarea identității australiene cu accent pe multiculturalismul peisajului literar australian, și poziția literaturii grupurilor de imigranți în contextul general al unei literaturi naționale, predominant anglo-celtică în privința tradițiilor și limbii. O abordare a acestei literaturi deschide discuția unor aspecte relevante: gen, clasă, etnicitate, orientare religioasă, comunicare și supraviețuire în cultura *mainstream*. În pofida fondului anglo-celtic, mulți scriitori australieni au explorat alteritatea Australiei – acele elemente care o diferențiază de Lumea Veche a Europei – exprimându-și credința că țara lor este un exemplu de democrație unică, ținutul și mediul înconjurător contribuind la crearea caracterul național australian unic.

Imaginea tradițională a unei literaturi emanând din corpul principal al literaturii britanice este depășită de aceea a unei literaturi care include multe alte tradiții, uneori conflictuale, care

provoacă și critică literatura *mainstream*, tradiția „Australiană”. Numai literatura grupurilor etnice care scriu în limba engleză poate avea un asemenea impact asupra scrisului *mainstream*, și nu marele corpus al literaturii în limbile diferitelor grupuri etnice care trăiesc în Australia și care nu a fost tradus în limba engleză. Indiferent de abordare, toți acești scriitori de origine non-britanică nu trebuie limitați la un număr redus de teme și stiluri pentru motivul că nu îi preocupă doar condiția lor de imigranți, că refuză să fie reduși la această condiție – fie aceștia greci, chinezi sau indieni – și să fie etichetați și stereotipizați în acest fel. Toți doresc recunoașterea statutului lor de scriitor, fără etichetări limitatoare, și afirmarea alterității lor față de *mainstream*. Este motivul pentru care am inclus o scurtă prezentare a romanului *The Slap* („Palma”), de Christos Tsiolkas, care oferă o imagine surprinzătoare a multiculturalismului în Australia. În esență, romanul tratează identitățile și relațiile inter-personale într-o societate multiculturală. Avem de-a face cu o narațiune multi-stratificată cu numeroase ramificații controlate de narator. *The Slap* este o privire din interior asupra negocierilor cu un impact profund între personaje din diferite medii etnice și sociale care conviețuiesc în Australia multiculturală. Ceea ce Gilroy numește „convivialitate” ca alternativă la *melting pot* descrie, în realitate, integrarea etnică fără a presupune asimilarea completă. Romanul arată viitoarele direcții ale literaturii multiculturale a Australiei sec. XXI și ale scrisului postcolonial independent.

Concluzia: *The boomerang has gone full circle* („Bumerangul s-a întors” menționează, pe scurt, unele evoluții relativ recente în proza contemporană australiană. Teoriile critice moderne, inovațiile stilistice și lingvistice, dezbaterile despre dialectul local, problematica spirituală și religioasă, imensitatea teritoriului geografic și impactul acestuia asupra ființei umane care trăiește, călătorește și scrie în această țară a unor străvechi tradiții orale, diferitele discipline ale cunoașterii cu efect asupra conștiinței umane, dimensiunea universal-umană combinată cu specificitatea culturală a îndelungatului trecut aborigen, și o predilecție pentru auto-reflexivitate sunt doar câteva din conceptele care au putut participa la formarea scrisului contemporan australian.